

Transcript podcast 'De Staat van het Verhaal'
Speciale aflevering: artistieke parafrase door Merlijn Huntjens.

Voice-over: Dit is een podcast van De Nieuwe Oost | Wintertuin.

Chris: Welkom bij De Staat van het Verhaal, een plaats voor onvergetelijke verhalen. Ik ben Chris Lomans.

Smita: En ik ben Smita James.

Chris: En in deze podcast van De Nieuwe Oost | Wintertuin ontmoeten wij normaliter elke maand iemand die een verhaal bij zich draagt.

Smita: Wij zijn ervan overtuigd dat iedereen wel een verhaal bij zich draagt dat een podium verdient, omdat we als mens maar ook als maatschappij niet compleet zijn zolang we het nog niet kennen. Maar niet iedereen houdt van de bijkomende spotlight of kan zich die aandacht veroorloven.

Chris: En daarom maken wij in aanloop naar het Wintertuinfestival op 27 november 2021* twee extra afleveringen, waarin we kunstenaars ontmoeten die anonieme verhalen opgetekend hebben die gehoord moeten worden.

*De festivalavond van het Wintertuinfestival is verplaatst naar tweede paasdag 18 april 2022.

Smita: In deze aflevering ontmoeten we Merlijn Huntjens, een dichter die in gesprek is geweest met een persoon die in zijn ervaring vrij ver van zijn eigen belevingswereld af staat. Een persoon die in niet-alledaagse situaties terecht is gekomen en daardoor anders van het leven proeft als dat van de gemiddelde Nederlander.

Chris: Naar aanleiding van dit gesprek heeft Merlijn een gedicht geschreven, die de essentie van het verhaal van de anonieme verteller vat. Maar laten we voor we daarnaar gaan luisteren, het eerst even hebben over waarom het nodig is deze anonieme verhalen te delen.

Smita: Ja.

Chris: Ja, goeie vraag eigenlijk.

Smita: Hele goeie vraag. Dat is natuurlijk ook voortgekomen uit wat wij doen met De Staat van het Verhaal, dat je ook mensen tegenkomt waarvan wij denken: wow, dit verhaal moeten mensen gewoon weten want dit heeft een maatschappelijke waarde. En dat die personen dan zeggen: "Nee nee, voor mij hoeft dat niet op zo'n podium met zo'n microfoon."

Chris: Ja, want wij hadden eigenlijk heel leuk zo'n podcast bedacht, maar eigenlijk puur al met de vorm van een podcast, waarin iemand iets moet gaan vertellen zelf, sluit je ook al best veel mensen buiten.

Smita: Precies, ja. En ervan uitgaande dat wij denken dat... Wij zien misschien de belangrijke boodschap erin, die persoon is daar misschien nog niet eens. Want het is natuurlijk... dan kom je op dat ding van een privé-verhaal of een persoonlijk verhaal, en dan komt pas de volgende stap: wil ik dat delen en hoe wil ik dat delen?

Chris: Het moment dat je al zover bent dat je een verhaal deelt, dan heb je al een soort van afstand of een positie ertoe.

Smita: Vaak wel. Nou ja, sommige mensen kunnen dat ook heel erg wel, als de pijn nog wel, als de wond nog steeds open is. De vraag is dan altijd: is het verstandig om dat dan al te delen? Maar ik denk dat dat ook voor iedereen persoonlijk een afweging moet zijn.

Chris: Precies. In elk geval was het ons heel erg duidelijk dat er ook verhalen waren die niet in zo'n podcast als deze zomaar terecht zouden komen. Of niet, in mensen die zich hier snel voor zouden aanmelden, maar dat we die verhalen wel willen horen.

Smita: Ja, wel willen horen, maar ook omdat ze dus belangrijk zijn om gehoord te worden, niet alleen voor de persoon zelf, maar ook voor jou, de luisteraar.

Chris: Ja, precies jij, die nu luistert.

Smita: Ja, precies jij, die nu luistert. Die herkenning vindt in zo'n anoniem verhaal.

Chris: En waarom doen we dat dan via kunst, Smita?

Smita: Ja goeie, ja ik doe alles via kunst sowieso.

Chris: Ja, *same*.

Smita: Nee maar ik geloof ook echt dat kunst met zoveel meer kan resoneren dan we ons bewust zijn. Van wie we zijn en waar we zijn. Dat klinkt heel *spacy*, voor sommige mensen. Maar voor mij klopt dat gewoon. Ik denk dat kunst je kan aanraken zonder dat je weet dat je daar aangeraakt wilt worden. Dit klinkt heel fout, maar ik hoop dat je me een beetje snapt. Wat ik probeer te zeggen is dus dat je gewoon als je... Soms word je aangeraakt en dan weet je niet... Soms krijg je een knuffel, laat ik het zo zeggen, soms krijg je een knuffel van iemand en dan wist je eigenlijk niet wat voor behoefte je daaraan had. Weet je wel. En dat heb je dan natuurlijk wel toegelaten, en daarna denk je: ja, dit had ik nodig. *Thanks*. Want ik had er zelf niet om gevraagd, misschien.

Chris: Dus dat doen we.

Smita: Dus dat doen we bij deze, ja. Hey, waarom heb jij kunst toegelaten dan, op deze manier?

Chris: Ik denk dat kunst bepaalde dingen universeler kan maken.

Smita: Dat bedoelde ik dus, waarom zeg jij het dan weer zo goed, hè.

Chris: Jij doet er gelijk een metafoor bij, dat is superdichterlijk, en daardoor kan iedereen het voelen. En ik zeg het dan, maar dan begrijpen mensen het.

Smita: Mooie aanvulling dan.

Chris: Ja, precies. Jij zegt het als een kunstenaar.

Smita: Denk je dat kunst ook het middel is voor... juist voor anonieme verhalen?

Chris: Ja, ik denk dat... Als kunstenaar heb je heel veel ruimte om een verhaal precies zo vorm te geven als je wilt. Dat is wat kunstenaars doen natuurlijk, dingen vormgeven. En dingen overbrengen. Dus die zijn er bij uitstek in getraind om te kijken van: wat is precies het zaadje dat ik wil planten in het hoofd van de luisteraar?

Smita: Precies. En wat kan je dan dus ook delen en verdelen.

Chris: Precies.

Smita: Denk je dat het uitmaakt, zeg maar, het verhaal is er, toch? De persoon vertelt het niet zelf. Denk je dat dat uitmaakt, wie het verhaal vertelt?

Chris: Dat is een hele goede vraag. Ik denk dat dat zeker verschil maakt en ik weet niet of dat per se negatief iets is. Ik denk dat als ik jouw levensverhaal zou vertellen, dan zou dat heel anders zijn dan als iemand anders jouw levensverhaal zou vertellen. Omdat het andere dingen in mij aanraakt en ik weer specifieke dingen aanga. En dat is denk ik ook mooi en helemaal niet erg. Ik denk dat het vooral goed is om je er wel bewust van te zijn welk perspectief op welk verhaal je laat horen. Sommige perspectieven zijn wel oververtegenwoordigd in het canon van verhalen vergeleken met dat van anderen.

Smita: Jazeker, hele goeie. Ik denk in zo'n persoonlijk anoniem verhaal, dat het... Het is natuurlijk ook niet, zeg maar... Als ik een anoniem, als ik jouw verhaal zou gaan vertellen, dan ga ik dat niet vertellen omdat ik dat wil vertellen, want dan overschrijd ik misschien bepaalde grenzen. Maar als ik word gevraagd om jouw verhaal op te tekenen, dan doe ik het ook voor jou. Dus dan zit er een hele andere intentie achter, en zeker wel een andere energie dan als je het zelf zou vertellen, maar dat zijn wij overeengekomen, met een doel. Dus ik denk dat het naast elkaar kan staan.

Chris: En tegelijkertijd kan je als kunstenaar ook een verhaal nemen en er gewoon echt je eigen kunstwerk van maken, en dat is ook waardevol, dat kan ook heel mooi zijn.

Smita: Jazeker. Hoe zou jij dat doen, als jij nu een anoniem verhaal mocht optekenen? Jij bent ook schrijver.

Chris: Oeh, ik zou dat best lastig vinden op dit moment, denk ik, omdat ik zo erg nu in mijn eigen ervaring gedoken ben om daar vanuit te schrijven, en ook daar vanuit heel organisch vormen laat ontstaan, die denk ik ook niet voor elk verhaal geschikt zouden zijn. Mijn vorm is nu heel poëtisch en associatief en intuïtief en dat leent zich niet voor een heel duidelijk overdraagbaar verhaal in ieder geval.

Smita: Een beetje zoals mijn uitleg van net, bedoel je?

Chris: Ja, precies.

Smita: Thanks. Ja, ik denk dus dat ik het wel zou kunnen nu, maar ik denk dat je daar een heel goed punt aantikt, ik denk dat niet iedereen dat zou kunnen doen. En de mensen die wij hebben gevraagd voor deze twee extra afleveringen, zijn daar ook echt wel geschikt voor.

Chris: Ja, zeker weten. Zullen we daar eens naar gaan luisteren?

Smita: Ja, want dat is natuurlijk een voorgevoel, nu gaan we het aanhoren.

Chris: Nu gaan we het horen.

Smita: Spannend.

Chris: Laten we nu naar het gedicht van Merlijn gaan luisteren. Hij kan er niet fysiek bij zijn, dus hij heeft een opname voor ons gemaakt. Hij leest een gedicht voor, daarna zal hij kort wat vertellen over zijn werkproces en daarna luisteren we nog een keer naar zijn gedicht.

Merlijn:

hij is fijn om als kennis te hebben

je hebt in je rechterhand een onbekende reistas vast.
in de linker het handvat van de deur aan de kant van de bijrijder.
de chauffeur wacht in de bus. het is midden in de nacht.

je maakt de busdeur open.
en trekt hem snel achter je dicht wanneer je zit
alsof een geheim geheim en binnen moet blijven.

je zit naast degene waarmee je eerder vandaag belde.

zo iemand zouden we ook kunnen zijn.
iemand die iemand kent die iemand kent die nu in de gevangenis zit
omdat jij iets deed en hij iets anders deed maar zeker niet dat wat jij deed

maar hij zei niet dat jij het was maar dat hij het was en nu zit hij vast
en schaakt hij en leest hij boeken, kierkegaard en nietzsche.

hij verkocht iets aan je waarvan hij zei dat het een droom was.
vacuüm verpakte plastic zakken die mooi opgestapeld in een reistas passen.
hij zou je zo aan je haren uit de wijk waarin je opgroeide trekken.

het kind zonder geld voor voetbalschoenen.

hij zou bovenop de plastic zakken de routebeschrijvingen
naar een grens leggen, waar hij en jij, later als jullie groot zijn
overheen zouden moeten gaan.

Als ik terugdenk aan ons gesprek, weet ik dat ik heel erg zenuwachtig was, omdat ik... Er wordt natuurlijk niet voor niets gezegd, dat een verhaal dat verteld gaat worden door iemand die je niet kent anoniem moet blijven. En je gaat er natuurlijk in dat gesprek hoe dan ook achterkomen waarom diegene anoniem wil blijven. De vraag is dan alleen, wanneer ga je erachter komen? Je wilt zo iemand ook niet de kleren van het lijf vragen, in de eerste minuut, maar je wilt het ook niet te lang uitstellen. Dus er zit gewoon een heleboel spanning op, in elk geval bij mezelf. Zeker omdat ik van tevoren een hele strategie bedacht had hoe je dat aan moet vliegen, alsof je een casus gaat behandelen. Dat bleek niet nodig te zijn. Want je maakt weer contact op een heel menselijk niveau, ongeacht het verhaal. En het is nogal een verhaal, diegene waarmee ik gesproken heb is ex-gedetineerde. Dat betekent dat diegene al dan niet een misdaad begaan heeft, diegene is wel veroordeeld daarvoor tot een gevangenisstraf, en zit nu in de laatste fase zou je kunnen zeggen, van die straf. En op een gegeven moment kom je daarachter, maar omdat je contact hebt gemaakt op een menselijk niveau, maakt je dat ook wel... In zekere zin zou ik willen zeggen, nederig, zonder dat je jezelf onder diegene probeert te plaatsen, maar er is een wederzijdse openheid en dat zorgt er wel voor dat je in elk geval de hele tijd heel dankbaar bent voor dat proces, en voor dat gesprek.

Het veroorzaakt ook een heel ander probleem, namelijk dat je daarna dat gesprek waarmee je helemaal vol zit, dat draait nog wel even door je hoofd, moet verwerken tot weer een autonoom werk, of een tekst, die dan van mij is. En dan gebruik je maar, uiteindelijk blijkbaar, een heel klein gedeelte van dat gesprek, echt een mini-aspect van waar we het over gehad hebben, omdat dat blijkbaar voor mij behandelbaar was. Een situatie waar ik me in kon... Nou, niet zozeer echt in kon verplaatsen, maar waar ik in elk geval de contouren van kon schetsen. En ik denk dat het ook zo'n werk geworden is. Iets, een werk waarin er om iets heen gedraaid wordt, terwijl dat in het gesprek helemaal niet zo aan de hand was. Maar er staat iets op het spel: je hebt zo iemand waarmee je zo'n open gesprek voert, heb je te beschermen. En dat wilde ik dus thematiseren. Ja, dat is wat er in mijn hoofd komt, wanneer ik aan het gesprek terugdenk.

hij is fijn om als kennis te hebben

je hebt in je rechterhand een onbekende reistas vast.
in de linker het handvat van de deur aan de kant van de rijder.

de chauffeur wacht in de bus. het is midden in de nacht.

je maakt de busdeur open.

en trekt hem snel achter je dicht wanneer je zit
alsof een geheim geheim en binnen moet blijven.

je zit naast degene waarmee je eerder vandaag belde.

zo iemand zouden we ook kunnen zijn.

iemand die iemand kent die iemand kent die nu in de gevangenis zit
omdat jij iets deed en hij iets anders deed maar zeker niet dat wat jij deed

maar hij zei niet dat jij het was maar dat hij het was en nu zit hij vast
en schaakt hij en leest hij boeken, kierkegaard en nietzsche.

hij verkocht iets aan je waarvan hij zei dat het een droom was.

vacuüm verpakte plastic zakken die mooi opgestapeld in een reistas passen.

hij zou je zo aan je haren uit de wijk waarin je opgroeide trekken.

het kind zonder geld voor voetbalschoenen.

hij zou bovenop de plastic zakken de routebeschrijvingen
naar een grens leggen, waar hij en jij, later als jullie groot zijn
overheen zouden moeten gaan.

Chris: Ja, supervet.

Smita: Ja, een hele andere manier om een persoonlijk verhaal tot je te krijgen.

Chris: Het is echt een soort van sfeerschets.

Smita: Ik ging ook echt mee, zag alle beelden voor me, dus dat is echt heel *nice*
beschreven.

Chris: Ja, bij mij blijft ook heel erg bij dat, alsof 'een geheim geheim en binnen moet
blijven', ik heb ook het gevoel dat, als ik het lees, dat ik bij een geheim ben wat ik niet
te weten kom, maar het is er wel.

Smita: Je weet ook dat je stil moet zijn. Alsnog ofzo. Ja, er zit een spanning in die
onvermijdelijk is en dat zit hem niet alleen in waar het verhaal over gaat, maar ook
echt hoe Merlijn het opgetekend heeft. Sterk.

Chris: Dat is ook wel het bijzondere van poëzie als vorm om zo'n anoniem verhaal te
vertellen, want hij brengt een sfeer over terwijl we helemaal niets concreets weten.

Wij weten niet welk gedeelte van het verhaal van de anonieme verteller hier vertolkt is. Maar we kunnen wel iets voelen.

Smita: Ja, klopt. Wat voelde jij?

Chris: Dreiging, het is een soort van... Ik heb het gevoel dat er ergens een soort van, een kans is die fout kan gaan aflopen. Die *vibe* krijg ik een beetje. Dreigend en er is iets gevaarlijks.

Smita: Ja, dat had ik ook. Dat gevaarlijke. Maar ook iets *grimy*, maar ook alsof onschuld wordt weggenomen ofzo. Dat kwam vooral door die zin van dat kind.

Chris: Die zijn voetbalschoenen niet kan betalen, toch?

Smita: Precies, ja. Dat kwam... eigenlijk kwam het toen pas echt even bij mij binnen.

Chris: Dan wordt het ook echt een mens waar het over gaat.

Smita: Ja, daarvoor zijn het handelingen, die ik ook wel voor me zie, maar daar kan ik nog een soort van afstand in bewaren. En dan op een gegeven moment wordt het inderdaad, door dat kind te benoemen, wordt het opeens: oh, een persoon. Dat is wel heel bijzonder.

Chris: Ja, heel vet.

Smita: Dit is ook echt een tekst, een goed voorbeeld, wat je gewoon een paar keer moet luisteren, want er zitten denk ik ook meerdere verhalen in dit verhaal. Meerdere verbindingen, dat hoor ik ook echt terug. Er zitten allemaal verschillende verloopjes in, die uiteindelijk ophouden en dan ben je opeens in het nu.

Chris: Het is ook een gedicht waar je gewoon verder over wilt denken en door op wil associëren. Van die grens waar ze uiteindelijk overheen gaan: wat is dat? Is dat die onschuld, die grens?

Smita: Of zijn het vluchtelingen bijvoorbeeld, dat kan. Wat was jouw idee daarbij? Want ik weet het niet.

Chris: Ik had het gevoel dat het over, dat het met smokkelen te maken had. En jij?

Smita: Ik weet niet wat het exact is, maar ik denk... Ik zag mensen voor me. Maar dat kan ook door het hedendaagse nieuws zijn, Polen, Wit-Rusland. En ja, je hoort 'grens', dus dan... Ik link dat gelijk aan vluchtelingen. Maar ja, het zou ook mensensmokkel kunnen zijn.

Chris: Ja, want er is... Er liggen van die routes de grens over.

Smita: Oh ja. Dus gewoon niet weten wat het verhaal is, maar wel de kenmerken ervan, nou ja, eruit halen.

Chris: En een stukje gevoel.

Smita: En een stukje gevoel. Wat denk je dat zo'n anoniem verhaal voor iemand kan betekenen? Dus niet voor degene die het vertelt, maar voor de luisteraar. Wij hebben dit verhaal laten optekenen, omdat wij vonden dat deze persoon een belangrijk verhaal te vertellen heeft. En eigenlijk komt de essentie van dat verhaal, van dat gesprek... Dat krijgt nu vorm in een tekst die iets verder van het concrete verhaal afstaat, maar wel... Nou ja, zoals je zelf al zegt, het gevoel ontlokt, wat dus een heel belangrijke rol speelt, aan weerskanten van... Nou, de verteller en degene die het ontvangt.

Chris: Het dwingt mij me te verhouden tot een situatie die ik niet in mijn eigen leven tegen zou komen.

Smita: Hoe weet je dat? Hoe weet jij dat jij dit verhaal niet tegen gaat komen?

Chris: Omdat ik dat gevoel zo totaal niet herken.

Smita: Maar kan je...

Chris: Ja, het zou best ooit in mijn leven kunnen gebeuren, maar... Ik weet niet wat er gaat gebeuren, maar...

Smita: Maar waar zit dat hem dan in? Dat het zou kunnen gebeuren? Wat hoor jij in die tekst dat jou raakt? Want het raakt je wel. En dat zit hem niet alleen in de vorm, dat zit hem ook in de dingen die worden genoemd. En dan kom ik weer bij dat zinnetje van dat jongetje. Wie is dat jongetje, denk ik dan? Wat kan ik voor dat jongetje betekenen, voor die persoon betekenen? Waarom voel ik dat dit verhaal gehoord moest worden? *I don't know*, het raakt me aan alle kanten.

Chris: Maar dat is ook het ding van poëzie, toch? Je kan je vinger er niet gemakkelijk opleggen wat er precies aan je verteld wordt. Maar het wordt je wel verteld.

Smita: Het wordt je wel verteld. En tussen haakjes, je moet er iets mee of niet. Maar wat draagt het bij voor jou om dit verhaal nu gehoord te hebben? Geeft het een bepaald inzicht?

Chris: Nee, daar is het te abstract voor, maar dat is ook niet het doel ervan, denk ik. Het is een stukje van een leven en zo hoor ik het. En jij?

Smita: Nou ja, ik denk eigenlijk, jij zegt nu nee, maar ik denk wel dat het ook goed is voor mensen om te horen om, ondanks dat het niet zo snel, aannahme natuurlijk, zo snel in mijn leven voorkomt, dat ik in zo'n *grimy* scene ben waarin ik tot bepaalde grenzen wordt gedreven, want dat hoor ik er eigenlijk ook een beetje in terug, maar *I mean, the person* in dat verhaal is net zoveel mens als dat ik mens ben.

Chris: Ja, zeker. Je merkt ook dat het iemand is die ook maar gewoon een beetje doet wat er moet gebeuren ofzo, waar die toe gedreven wordt. Of..

Smita: Maar in die situatie inderdaad, maar ik ben wel benieuwd: hoe kom je in zo'n situatie? En is dat inderdaad iets waar... wat iedereen kan overkomen? Dan is dat best wel *scary* en dan ben ik blij dat ik dat verhaal hoor, abstract of niet, maar dat betekent dus dat er... er zit meer dan de bubbel waarin ik zit, zeg maar. Dus ik ben heel dankbaar eigenlijk voor deze uitwisseling tussen Merlijn en die persoon. Maar ook dat stukje, omdat wat jij ook zegt, dat poëzie natuurlijk weer iets anders aantikt, ook dat ik er op die manier naar kan kijken. Je hoeft niet altijd iets zelf meegemaakt te hebben om geraakt te worden.

Chris: Ja, precies.

Smita: *Nice.*

Chris: Heel vet.

Smita: Dit was echt tof.

Chris: Dat was onze opening deze serie van extra afleveringen.

Smita: *Exactly.* Op 27 november* zijn we dus te gast op het Wintertuinfestival in Nijmegen, en daar gaan we live in gesprek met schrijver Raoul de Jong. In aanloop naar het festival maken wij ruimte voor het delen van anonieme verhalen. Ben je nu ook zo benieuwd geworden naar het tweede anonieme verhaal? Luister dan volgende week weer.

*De festivalavond van het Wintertuinfestival is verplaatst naar tweede paasdag 18 april 2022.

Chris: Yes, en wil je meer weten over De Staat van het Verhaal, ga dan naar onze website www.destaatvanhetverhaal.nl. Daar vind je onze andere afleveringen en verdiepende artikelen. En ook een uitgeschreven versie van deze aflevering. Mocht je het fijn vinden om het nog een keer na te kunnen lezen.

Smita: Bedankt voor het luisteren.

Chris: En tot de volgende.

Voice-over: Dit was een podcast van De Nieuwe Oost | Wintertuin. Volg ons via jouw favoriete podcastapp voor meer podcasts over verhalen, literatuur en schrijven. Tot de volgende keer.